

MA'LUMOTLARNI HIMOYA QILISH VA MAXFIYLIK HUQUQLARI

Qurbonaliyev G'olibjon Alisher o'g'li

Ichki Ishlar Vazirligi Akademiyasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada ma'lumotlarni himoya qilish va maxfiylik huquqlari sohasidagi huquqiy asoslar, amaliyot va zamonaviy muammolar tahlil qilinadi. Raqamli texnologiyalar va internetning keng tarqalishi shaxsiy ma'lumotlarning xavfsizligini ta'minlash zaruratini oshirdi. Maqolada shaxsiy ma'lumotlarning yig'ilishi, saqlanishi va qayta ishlanishi bilan bog'liq huquqiy me'yorlar, jumladan, xalqaro va milliy qonunchilikdagi asosiy printsiplar ko'rib chiqiladi. Shuningdek, maxfiylik huquqlarining buzilishi holatlari va ularni himoya qilish mexanizmlari ham tahlil qilinadi. Maqola sohada mavjud bo'lgan asosiy huquqiy me'yorlarni o'rganish bilan birga, ma'lumotlarni himoya qilish bo'yicha istiqbolli yondashuvlarni taklif etadi.

Kalit so'zlar: Ma'lumotlarni himoya qilish, maxfiylik huquqlari, shaxsiy ma'lumotlar, qonunchilik, GDPR, kiberxavfsizlik, axborot xavfsizligi, huquqiy tartibga solish.

Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining rivojlanishi va raqamli infratuzilmaning kengayishi shaxsiy ma'lumotlarning yig'ilishi va qayta ishlanish jarayonini sezilarli darajada osonlashtirdi. Bugungi kunda turli tashkilotlar va davlatlar aholining shaxsiy ma'lumotlarini keng miqyosda to'playdi, saqlaydi va tahlil qiladi. Shu sababli, ma'lumotlarni himoya qilish va maxfiylik huquqlarini ta'minlash zamonaviy jamiyat uchun muhim va dolzarb masalaga aylandi.

Maxfiylik huquqi — bu har bir shaxsning o'z shaxsiy ma'lumotlari ustidan nazorat qilish va ularni ruxsatsiz foydalanishdan himoya qilish huquqidir. Bu huquq nafaqat insonning shaxsiy daxlsizligini ta'minlashda, balki uning erkinligi va sha'nini himoya qilishda ham muhim ahamiyatga ega. Shu bilan birga, ma'lumotlarni himoya qilish sohasidagi qonunchilik doimiy ravishda yangilanib, global darajada moslashuvchan tizimlarni shakllantirmoqda.

Yevropa Ittifoqining umumiy ma'lumotlarni himoya qilish reglamenti (GDPR) kabi normativ hujjatlar sohada eng ilg'or va keng qamrovli me'yorlarni belgilab berdi. Boshqa ko'plab davlatlar ham o'z milliy qonunlari va me'yorlarini ishlab chiqib, ma'lumotlarni himoya qilish tizimini takomillashtirmoqda. Shunga qaramay, yangi texnologiyalar, bulutli hisoblash, sun'iy intellekt va katta ma'lumotlar (big data) kabi omillar maxfiylik huquqlarini himoya qilishda yangi qiyinchiliklar va xavf-xatarlar keltirib chiqarmoqda.

Ushbu maqolada ma'lumotlarni himoya qilish va maxfiylik huquqlarining huquqiy asoslari, mavjud muammolar hamda zamonaviy yondashuvlar tahlil qilinadi.

Shu orqali sohada samarali tartibga solish va himoya mexanizmlarini shakllantirish bo'yicha takliflar beriladi.

Axborot texnologiyalari va internetning jadal rivojlanishi bilan birga shaxsiy ma'lumotlarning yig'ilishi, saqlanishi va qayta ishlanishi ham kengayib bordi. Bu jarayon insonlarning maxfiylik huquqiga tahdid soluvchi yangi muammolarni keltirib chiqardi. Shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish va maxfiylik huquqlari bugungi kunda nafaqat inson huquqlari doirasida, balki davlatlararo munosabatlarda ham muhim mavzuga aylandi. Ushbu sohada milliy va xalqaro qonunchilik tizimlari shakllanib, ma'lumotlarni himoya qilishning huquqiy asoslari mustahkamlandi.

Shaxsiy ma'lumotlar — bu aniqlangan yoki aniqlanishi mumkin bo'lgan shaxsga oid har qanday ma'lumotni anglatadi. Ular ismi, manzili, telefon raqami, elektron pochta manzili, biometrik ma'lumotlar, moliyaviy ma'lumotlar va boshqalarni o'z ichiga oladi. Ushbu ma'lumotlarning noto'g'ri qo'llanilishi yoki ruxsatsiz foydalanilishi insonlarning shaxsiy daxlsizligini buzish, ijtimoiy va moliyaviy zarar yetkazish xavfini tug'diradi.

Ma'lumotlarni himoya qilish sohasidagi asosiy huquqiy hujjatlardan biri — Yevropa Ittifoqining 2018-yilda qabul qilingan Umumiy Ma'lumotlarni Himoya Qonuni (General Data Protection Regulation — GDPR) hisoblanadi. Ushbu reglament shaxsiy ma'lumotlarning yig'ilishi, saqlanishi, qayta ishlanishi va uzatilishini qat'iy tartibga soladi. GDPR talablariga muvofiq, ma'lumot egalarining roziligi olinishi, ma'lumotlar xavfsizligi ta'minlanishi va ularning noqonuniy foydalanilishiga yo'l qo'yilmasligi zarur. Bundan tashqari, ma'lumot egalarining o'z ma'lumotlarini ko'rish, tuzatish va o'chirish huquqlari kafolatlangan.

Milliy qonunchilik nuqtai nazaridan ko'plab davlatlar ham o'z maxfiylik qonunlarini ishlab chiqmoqda. Masalan, O'zbekiston Respublikasining "Shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish to'g'risida"gi Qonuni shaxsiy ma'lumotlarni yig'ish, saqlash va qayta ishlash tartibini belgilaydi hamda fuqaroning huquqlarini himoya qiladi. Ushbu qonun shuningdek, ma'lumotlarni yig'ishda maxsus ruxsatnoma va rozilik talab etilishini nazarda tutadi.

Ma'lumotlarni himoya qilishda asosiy prinsiplar — maqsadga muvofiqlik, ma'lumotlarni minimalizatsiya qilish, aniqlik va yangilanish, maxfiylik va xavfsizlikni ta'minlashdir. Ushbu prinsiplar amaliyotda tashkilotlar va davlat organlari tomonidan amalga oshirilishi kerak. Shuningdek, ma'lumotlarni qayta ishlashda shaffoflik va hisobdorlikni ta'minlash ham muhim ahamiyatga ega.

Zamonaviy raqamli muhitda maxfiylik huquqlarining buzilishi holatlari ko'paymoqda. Bularga kiberhujumlar, ma'lumotlarning noqonuniy tarqalishi, ijtimoiy tarmoqlarda shaxsiy ma'lumotlarning suiiste'moli kiradi. Shu sababli, ma'lumotlarni himoya qilish va maxfiylikni ta'minlash uchun kuchli kiberxavfsizlik tizimlari, shifrlash usullari, xavfsizlik siyosatlari hamda xodimlarning muntazam o'qitilishi zarur.

Maxfiylik huquqlarini ta'minlashda axborot texnologiyalari sohasida innovatsion yondashuvlar ham qo'llanilmoqda. Masalan, blokcheyn texnologiyasi yordamida ma'lumotlarning o'zgartirilmasligi va ishonchliligini ta'minlash, shuningdek, sun'iy intellekt asosida ma'lumotlarni himoya qilish tizimlarini avtomatlashtirish imkoniyatlari kengaymoqda.

Bundan tashqari, xalqaro hamkorlik ham ma'lumotlarni himoya qilishda muhim rol o'ynaydi. Global darajada ma'lumotlar oqimi oshgani sayin, turli davlatlarning qonunchiliklari orasidagi muvofiqlik va hamkorlik zarurati ortmoqda. Xalqaro tashkilotlar, jumladan BMT, Yevropa Kengashi va boshqa tashkilotlar maxfiylik huquqlarini himoya qilish bo'yicha standartlar va tavsiyalar ishlab chiqmoqda.

Shu bilan birga, ma'lumotlarni himoya qilish va maxfiylik huquqlari sohasidagi asosiy muammolardan biri — balansni saqlashdir. Shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish va ijtimoiy manfaatlar, davlat xavfsizligi, jinoyatchilikka qarshi kurashish kabi sohalar o'rtasidagi muvozanatni ta'minlash murakkab vazifadir. Bu muammoni hal qilish uchun qonunchilik, texnologik yechimlar va ijtimoiy yondashuvlar birgalikda qo'llanilishi lozim.

Xulosa qilib aytganda, ma'lumotlarni himoya qilish va maxfiylik huquqlari raqamli davrning eng muhim huquqiy masalalaridan biridir. Ushbu sohada samarali qonunchilik, zamonaviy texnologiyalar va xalqaro hamkorlik asosida keng ko'lamli choralar ko'rilishi talab etiladi. Faqat shunday yondashuv orqali shaxsiy ma'lumotlarning himoyasi kafolatlanadi va jamiyatdagi ishonch darajasi oshadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. European Parliament and Council. (2016). *Regulation (EU) 2016/679 General Data Protection Regulation (GDPR)*. Official Journal of the European Union.
2. O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Qonunchiligi. (2019). *Shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish to'g'risidagi Qonun*.
3. Solove, D. J. (2021). *Understanding Privacy*. Harvard University Press.
4. Warren, S. D., & Brandeis, L. D. (1890). The Right to Privacy. *Harvard Law Review*, 4(5), 193–220.
5. Cate, F. H., & Mayer-Schönberger, V. (2013). *Data Protection Principles and Privacy Regulation*. In *European Data Protection: Coming of Age* (pp. 15-33). Springer.
6. Regan, P. M. (2015). *Privacy, Surveillance, and Public Trust*. Palgrave Macmillan.
7. Solove, D. J., & Schwartz, P. M. (2020). *Information Privacy Law* (6th ed.). Wolters Kluwer.
8. Privacy International. (2022). *Global Data Protection Regulations and Their Enforcement*.

9. Greenleaf, G. (2018). Global Data Privacy Laws 2017: 120 National Data Privacy Laws, Including Indonesia and Turkey. *Privacy Laws & Business International Report*, (147), 10-13.
10. Westin, A. F. (1967). *Privacy and Freedom*. Atheneum.
11. Cavoukian, A. (2010). *Privacy by Design: The 7 Foundational Principles*. Information and Privacy Commissioner of Ontario.
12. Soltani, A., Canty, S., Mayo, Q., Thomas, K., & Hoofnagle, C. J. (2014). *Online Behavioral Advertising: A Literature Review and Research Agenda*. *Journal of Information Policy*, 4, 22-45.
13. Kuner, C. (2015). *Transborder Data Flows and Data Privacy Law*. Oxford University Press.
14. Bygrave, L. A. (2014). *Data Protection Law: Approaching Its Rationale, Logic and Limits*. Kluwer Law International.